

ARTIKEL Sociaal Bestek september 2012

EERSTE HANNIE VAN LEEUWENZING, OVER BURGERPARTICIPATIE EN WMO

Hannie van Leeuwen: 'Spreek toch de taal van de burger!'

Door Tea Keijl

Op 6 september was de eerste Hannie van Leeuwenzing, georganiseerd door de Koepel Wmo-raden. Hannie van Leeuwen zelf beet de spits af. Ze is inmiddels 86 jaar, maar heeft nog steeds een stevige mening. 'Ik maak me zorgen over de toekomst van de Wmo-raden; ik mis een duidelijke positiebepaling.'

Van Leeuwen had van de organisatie een pittige opdracht meegekregen: hoe ziet de wereld er volgens u uit in 2020? De wereld van de gemeenten en de Wmo-raden, van cliëntenbeweging en burgerparticipatie. Van Leeuwen wenst niet in een glazen bol te kijken. Op basis van haar enorme dossierkennis legt ze lijnen naar de toekomst, vanuit de hedendaagse thema's eigen verantwoordelijkheid, de kanteling en de op handen zijnde transitie.

Dekmantel

Over eigen verantwoordelijkheid zegt ze: 'Het is een veel gebruikt begrip. Maar het wordt ook misbruikt, als dekmantel voor ongehoorde en ongekennde bezuinigingen. De burgers in dit land kiezen voor meer verantwoordelijkheid om voor zichzelf te zorgen, boven een grotere verantwoordelijkheid van de overheid. Maar burgers vinden ook dat de overheid tekort schiet. Hier ligt een grote kloof tussen burgers en overheid, die tot op heden niet overbrugd is met een fundamentele discussie over de inhoud van het begrip.' Het voeren van die discussie acht Van Leeuwen van groot belang. De vraag hoe groot het vangnet van toegankelijke basisvoorzieningen moet zijn, raakt volgens Van Leeuwen ook aan de oprukkende tweedeling in de maatschappij. Want hoewel bijna de helft van alle Nederlanders tegenwoordig voorstander is van een grotere eigen verantwoordelijkheid, ligt dat percentage onder SP-stemmers slechts op slechts 25 procent, tegenover 78 procent bij de VVD-aanhang.

Vakministers

Door de val van het Kabinet en de 'negatieve spiraal van de alsmaar van mening veranderende politici' neemt het vertrouwen van burgers in de overheid steeds verder af. Hoe kan dat vertrouwen worden teruggewonnen? 'Eerst moet het politieke systeem veranderen, om vernieuwing en behoud van essentiële waarden hand in hand te doen gaan. Daarom hoop ik van ganser harte op het voortborduren op de coalitie die na de val van het kabinet zijn nek heeft uitgestoken. Maar dan wel een kabinet met meer vakministers, minder gebondenheid aan de eigen partij en een grotere bereidheid met wisselende meerderheden te regeren. De politieke leiders moeten na de verkiezingen het lef hebben om door te pakken en een kabinet samen te stellen dat daadkracht binnen Europa en Nederland verbindt met vernieuwing en stabiliteit.'

Kanteling

Maar niet alleen in Den Haag, ook bij de gemeenten en de Wmo-raden is een omslag in het denken noodzakelijk, aldus Van Leeuwen. Waarmee ze terecht komt bij haar visie op De Kanteling, het in 2009 door de VNG gestarte Wmo-project, gericht op het vormgeven van de compensatieplicht in de Wmo. Maar ze legt eerst de link met het SCP, dat na een uitgebreide evaluatie van de uitvoering van de Wmo over de periode 2007 tot 2009 tot een overwegend positieve conclusie kwam. Na die drie jaar werken volgens het compensatiebeginsel bleken gemeenten, uitvoerende instellingen en ook de Wmo-aanvragers zelf uitgesproken positief. De cliëntorganisaties waren wat minder uitgesproken, maar toch ook in meerderheid goed te spreken over de uitvoering van de Wmo. Het verbaast Van Leeuwen dan ook dat diezelfde link niet is gelegd bij de introductie van De Kanteling. 'Waarom dit grote project moest worden opgetuigd, is mij een raadsel.' Even later: 'Begrijp me goed, ik heb grote waardering voor alle bestuurders, kantelaars, pilotgemeenten en alle vrijwilligers. Ik denk echter dat

de VNG eerst het verband met de uitkomsten van de evaluatie had moeten aantonen, om een breder draagvlak te kunnen genereren.'

Tweegesprek

Inmiddels is de eerste fase van De Kanteling al weer geëvalueerd. 'Uit een VNG-enquête onlangs is gebleken dat alle gemeenten bezig zijn met kantelen. Kantelen, zo wordt op basis van die enquête vastgesteld, is een ingeburgerd begrip. Het is synoniem geworden van de omslag van "kies uw voorziening" naar "wat kunt u zelf". De omslag van standaardoplossing naar maatwerk en ook de omslag van eenrichtingsverkeer naar een tweegesprek tussen gemeente en burger.' Allemaal prachtige woorden, maar Van Leeuwen neemt ze met een flinke korrel zout. 'Zijn de uitkomsten van de VNG-enquête niet wat te gemakkelijk en is de wens hier niet de vader van de gedachte?' Verder constateert Van Leeuwen dat het compensatiebeginsel dan misschien wel ingeburgerd is geraakt bij gemeente en burger, maar dat dit meer een gevolg is van de economische crisis dan van een weloverwogen keuze.

Eindstreep

Van Leeuwen is niet gerust op een goede afloop van de decentralisaties van de onderkant van de arbeidsmarkt, de jeugdzorg en de begeleiding uit de AWBZ. Over die laatste zegt ze: 'Ik heb niet de indruk gekregen dat bij het afsluiten van het Bestuursakkoord voldoende is nagedacht over wat deze overgang zou betekenen.' Ze kan zich dan ook helemaal vinden in het controversieel verklaren van het wetsvoorstel en verwacht niet dat het ongewijzigd de eindstreep zal halen. Van Leeuwen kan zich niet aan de indruk onttrekken dat de VNG de decentralisatie graag door ziet gaan. 'Slechts met een enkele kritische kanttekening legt de VNG zich kennelijk bij alle onduidelijkheden neer. Te gretig mijns inziens om nog meer taken voor de gemeenten binnen te halen, betekent blijkbaar ook de ogen sluiten voor aantoonbare onrechtvaardigheden in het rijksbeleid.'

Toch is Van Leeuwen niet alleen negatief. 'Ondanks mijn kritiek heb ik grote waardering voor de vele, vele initiatieven en de diverse uitgevoerde activiteiten. De Kanteling heeft laten zien hoe je op lokaal niveau kunt werken aan het versterken van de eigen kracht en de zelfredzaamheid van de burgers.'

Positiebepaling

Hoe ziet Van Leeuwen de toekomst van de Wmo-raden? 'Daar ben ik redelijk somber over. Allereerst mis ik een duidelijke positiebepaling. Voor welk scenario wordt gekozen? De gemeente aan het roer, stuurman van je eigen leven, de burger en zijn verbanden, of een mengvorm?' Van Leeuwen verklaart verder al geruime tijd tevergeefs te zoeken naar het antwoord op de vraag wat de inspanningen van de Wmo-raden concreet hebben betekend voor mensen met een beperking. Ze is echter wel te spreken over de veranderende samenstelling van de raden. 'Tegenwoordig is 44 procent van de Wmo-raden een mix van onafhankelijke burgers met een grote deskundigheid en leden uit maatschappelijke organisaties of uit de doelgroepen.'

Achterban

Met het oog op de toekomstige nieuwe doelgroepen naar de Wmo, heeft Van Leeuwen een duidelijke opvatting over de taken van de Wmo-raden. 'Beperk het tot de adviestaak, gevraagd en ongevraagd. Wmo-raden moeten niet op de stoel van belangenbehartigers gaan zitten.' Ze heeft moeite met de opvatting dat Wmo-raad en gemeente samenwerkingspartners zouden moeten zijn. 'Het mag niet alleen wel eens botsen; sterker nog, het móet wel eens! Er moet ten strijde getrokken kunnen worden tegen het niet nakomen van afspraken.' Maar wat van Leeuwen de grootste zorgen baart, is de gebrekkige relatie met de achterban. 'Vooral de moeite om jongeren, allochtonen en ggz-patiënten te bereiken, zeker ook in het licht van de komende transitie.' Van Leeuwen ergert zich bovendien aan de ontoegankelijkheid van informatie van instanties, waaronder ook de Wmo-raden zelf. 'Spreek toch de taal van de burgers en niet die van professionals! Om het vertrouwen terug te winnen is het van essentieel belang dat alle burgers op lokaal niveau alle noodzakelijke informatie op begrijpelijke wijze aangereikt krijgen.'

En ze heeft nog meer adviezen voor de toehoorders. 'De grootste uitdaging is gelegen in het verwelkomen van maatschappelijke initiatieven, ook als die niet gladjes passen in het perspectief van de beleidsmakers. Het moet op hun manier, zij zijn de ervaringsdeskundigen. Zorg daarom voor ruimte voor wat uw koepel de horizontale burgerparticipatie noemt. Dan zullen de Wmo-raden een rol van betekenis kunnen blijven spelen. Ook in 2020.'

Hannie van Leeuwenlezing

Hannie van Leeuwen (CDA) was met haar 81 jaar op het moment van haar vertrek uit de Eerste Kamer in 2007 de oudste afgevaardigde in het Nederlands parlement. De vooraanstaand politica begon haar loopbaan als maatschappelijk werkster en kwam in de jaren zestig in de Tweede Kamer. De Hannie van Leeuwenlezing wordt vanaf 2012 jaarlijks als landelijk platform voor uitwisseling, bezinning en inspiratie gehouden, voor een publiek dat actief is op het terrein van burgerparticipatie en de Wmo.

De voorzitter van de Koepel Wmo-raden Hans-Martin Don reageerde als volgt op deze eerste editie: 'Dat was stevig. U maakt zich terecht zorgen. Maar er zijn kansen; 2020 kan een mooi jaar zijn. De toekomstige Wmo-raden vervullen dan een brugfunctie tussen de lokale politiek en de burgers op het gehele sociale maatschappelijke domein. Ik ben het met u eens; er moeten nu keuzen gemaakt worden. We staan op een kruispunt.'